Хазанова К.

*к.філол.н. доц., Гомельський державний університет імені Ф. Скарини
(Республіка Білорусь)*

Khazanava K.

Ph.d. docent, Francisk Skorina Gomel State University (Republic of Belarus)

ОРНИТАМОРФНЫЯ ВОБРАЗЫ Ў БЕЛАРУСКІХ І ЎКРАЇНСКІХ ПРЫКАЗКАХ І ПРЫМАЎКАХ

ORNITHOMORPHIC IMAGES IN THE BELARUSIAN AND UKRAINIAN PROVERBS AND SAYINGS

Метафорична основа багатьох білоруських і українських прислів'їв і приказок ґрунтується на стереотипізації образів птахів в свідомості східних слов'ян. В народній уяві для птахів, поширених в природі регіону постійного проживання білорусів і українців, закріпилися відповідні властиві риси, причому безвідносно до наявності характеристик в дійсності: горобець – скромність, мала величина; ворона – грубість, негативна поведінка; курка – простота; орел – сила; соловей – гарний спів.

Ключові слова: фольклор, прислів'я, приказка, іноказання, метафора, орнітоморфний образ, білоруси, українці, слов'яни.

Metaphoric basis of many Belarusian and Ukrainian proverbs and sayings is based on stereotyping of the bird's images in the consciousness of the Eastern Slavs. In the people's imagination the appropriate adequate characteristics has been entrenched for the prevalent birds in the region of the residence of the Belarusians and Ukrainians without respect to the availability of these features in the reality: Sparrow – the modesty, a small size; Crow – the rudeness, negative behavior; Chicken – the simplicity; Eagle – the strength; Nightingale – beautiful singing. General historical circumstances, natural conditions and long-term communication of Belarusians and Ukrainians led to the analogs and equivalents on the treasury of the folk's proverbs along with a sufficient number of the phrases which has been formed during self-development of the languages of the Eastern Slavs and as well as borrowed sayings.

Key words: folklore, proverb, saying, allegory, metaphor, ornithomorphic image, Belarusians, Ukrainians, Slavs.

Прыказкі і прымаўкі з'яўляюцца асобым складнікам вуснай народнай творчасці беларусаў і ўкраінцаў. Фальклорныя выслоўі захоўваюць і перадаюць накопленую стагоддзямі народную мудрасць. Прысвечаныя розным накірункам чалавечай жыццядзейнасці прыказкі і прымаўкі рэкамендуюць паводзіны асобы і дапамагаюць трапна вербальна адрэагаваць на дзейнасць іншых асоб. Як слушна кажуць украінцы, *народ скажа, як зав'яже*. Названыя малыя жанры фальклору надзвычай актыўна функцыянуюць у розных стылявых разнавіднасцях мовы і выкарыстоўваюцца яе носьбітамі амаль штодзённа. Беларускія і ўкраінскія прыказкі і прымаўкі пастаянна трапляюць у кола даследчыцкай увагі навукоўцаў. Сістэмным даследаваннем жанру стала манаграфія М.М. Пазяка [Pazyak 1984]. Парэміі вывучаліся ў семантычных [Nichiporchik 2015; Stankevich 2016] і сінтаксічных [Tsimashenka 2015] адносінах, даследаваліся ў славянскім кантэксце [Kabashnikau 1998]. Аднак усходнеславянскія прыказкі і прымаўкі ўяўляюць сабой велізарны духоўны народны скарб, які наўрад ці калі-небудзь будзе даследаваны дасканаласцю. Для ўсходнеславянскіх парэмій характэрна іншасказанне, калі “метафарычнае бачанне прадметаў і з'яў аб'ектыўнай рэчаіснасці.. выражаецца праз пэўныя аналогіі, заснаваныя на падабенстве прадметаў і з'яў аб'ектыўнай рэчаіснасці” [Stankevich 2016: 297], а за вобразамі прыроднага свету хаваюцца рэаліі чалавечага жыцця. Этналінгвістычныя асаблівасці вобразаў беларускіх і ўкраінскіх прыказак і прымавак вывучаны яшчэ далёка не поўнасцю.

Мэтай дадзенага артыкула з'яўляецца характарыстыка арнітаморфных метафар у беларускіх і ўкраінскіх парэміях. Вобразы птушак дастаткова часта сустракаюцца ў беларускіх і ўкраінскіх прыказках і прымаўках.

У многіх народных афарызмах ужываецца агульнае найменне *птушка* (беларускае) – *пташка* (украінскае): *Думка не птушка, мякінаю не падманіш* [Rapanovich 1974: 176]; *Чалавек без ведаў, што птушка без крылаў* [Rapanovich 1974: 183]; *Ліпше пташці на зелёнй вітці, ніж у пана в золотій клітці*; *Рано б пташка запіла, якби киця не з'їла* [Prysliv'ya 2019]. Сярод беларускіх і ўкраінскіх прыказак з агульным найменнем птушак фіксуюцца выразы з падобнай семантычна-вобразнай асновай.